

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
Адрес: Йошкар-Ола, Совет урем, „Ямде лий" редакций

1939 ий 22 июль № 34 (598)

Социалистический родиным аралаш ямдылалтын кушнына

Мыйын мечта—капитан лияш

Мый челюскинец, папанинец, герой-летчик, капитан-шамыч нерген ятыр книгам лудынам. Кызыт „Седов" ледоколын коштмыжым, нунын научный пашам ыштымыштым газета-шамыч гоч кӱрылтде лудын шогем. Кугу лиймек герой-капитан лиймем шуэш. Мый „Седов" ледоколын капитанже гай лийнем.

Мый капитан лияш шукертак шонен пыштенам. Тиде мечтам шуктем. Кызыт яра годым „Куп" ерыште лодко дене коштына. Тыште мый „капитанлан" шотлалтам. Лодкым шке виктарем. Лодко дене коштмо годым вӱдысӧ насекомый, раковин, кол, растений-шамычым погена. Нунын дене коллекцийым, гербарийым ыштена. Нине погымо-шамыч тӱлым тунемме годым пеш кӱлеш лийыт.

Уста капитан лияш тыршен тунемаш кӱлеш. Мый 5-ше классым отлично да хорошо отметка дене тунем пытаренам. Ончыкыжо отлично гына тунемаш тӱҥалам.

Калинин Саня.

„10 лет МАО" колхоз, Йошкар-Ола район.

Лӱддымӧ пограничник лиям

Мый изием годсек пограничник лияш шоненам. Кызыт мый 16 ияш улам. Юледурский неполный средний школым тунемын пытаренам. Физкультура дене эре заниматлем. Районный физкультурный соревнованийыште 1000 метр тораш куржмаште кокымшо верым налынам.

Орышо фашист-шамыч мемнан эл ӱмбак кержалташ ямдылалтыт. Садланак вет мыланна эре ямдылалт шогаш кӱлеш. Мый изамым вашталташ таза кап-кылан кушкам. Кушкын шумек шкенан йӧратыме родинын границыжым доблестно аралаш тӱҥалам.

Костромин Миша.

Куженер район.

Ныл оборонный значок верч

Школышто осоавиахим организацийым организоватлымек оборонный значоклан нормо сдатлымаш паша сайын каяш тӱҥале.

Кызыт ПВХО значоклан 20 еҥ, БГТО значоклан 5 еҥ нормым сдатленыт. Вашке ВС-лан нормым сдатлаш тӱҥалыт.

Мый БГТО, ПВХО значоклан нормым сдатленам. Кызыт ГСО ден ЮВС значоклан нормым сдатлаш ямдылалтам. **Очеев Н.**

Олор НСШ, М.-Турек район.

МЫЙ ЛАГЕРЬЫШТЕ ВЕСЕЛАН КАНЕМ

„Таир"—пеш сӧрал ер. Тыште республикын эн сай пионерже-шамыч канат. Мыят „Таирыште" канаш шукертак шонаш тӱҥалынам. И вот, активный деткор улмемлан „Ямде лий" газет редакций мыйым „Таирыш" канаш колтыш. Школыштат мыйын тунеммашем сай.

Лагерьыште илыш пеш весела. Чыланат ме дружнын, ик еш семын ваш-ваш келшен илена.

Солнечный, воздушный ванна, йӱштылмаш, шахмат, шашка дене модмаш, пуш дене коштмаш, натуралист паша—тиде эше мемнан ыштымын ужашыже гына.

Шукыжт ме кок-кум оборонный значоклан нормым сдатлаш мутым пуэн улына. Мый кок кружокышто—ЮВС ден ПВХО-што шогем. Ик занятийыште коден омыл. Сдатлыме жап шуэш гын, мый кок значокланат сдатлен кертам манын ӱшанем.

Кушаков Зосим.

„Таир" пионерский лагерь.

Евгений Цветков ныл значок дене вашлиеш

Арбан НСШ-ым „Похвальный грамота" дене тунем пытарыше Евгений Цветков изинекак социалистический родиным аралаш ямдылалт кушкеш.

Тудо Оборонный пашам пеш йӧрата, ныл значоклан нормым сдатлен. 24-ше июльым — Военно-Морской Флот кечым ЮВС, ПВХО, ВГТО да БГСО значок дене вашлиеш.

Александров Илья.

Йошкар-Ола район.

Нормым сдатлат

Куженерский районный пионерский лагерьыште каныше-шамыч Параньга пионерский лагерьыш письмам колтеныт ыле. Тудо колтымо обязательствыште чыла пионер-шамыч ныл оборонный значоклан нормым сдатлаш мутым пуэныт. Тиде налме обязательствым нуно тӱрыс шукташ тыршат. 16 июльышто 51 пионер-шамыч БГСО значоклан нормым сдатленыт да значокым налыныт. Кызыт БГТО-лан нормым сдатлат.

Мамаева.

Ер воктен

Чевер кечат йолген онча,
Кумда ерат лӱҥгалт шинча.
Ер йыр выжга ужар чодрат,
Умбач шокта куку мурат.
Йоча тӱшка ший ер воктен
Шинчат коклан шыман мурен.
Васян плавок пешак лӱҥген,
—Чертан, чертан),—Вася лӱшкен,*
— Ха-ха, Васян пискарь гына!
— Леща пернен, моткоч лопка!
— Мыйын алят шукшем гына.
— Хи-хи, ха-ха!—ер тӱр лӱшка.
Ончал, сержат ошман, пеш сай,
Кап кыл кӱктат могай онай.
Вужга вӱдыш шыман онгалт
Колла иеш Семен, Ванят.
— Водолаз лиям!—манеш Ивук
— А мый пловец!—лӱшка Печук.
— Могай ты ер!—манеш Аркаш
Кеҥеж сӧрал. Пеш сай канаш.

Очетов Миклай.

*) Нуж (щука) кол.

Физкультурник кече—Йошкар-Олаште

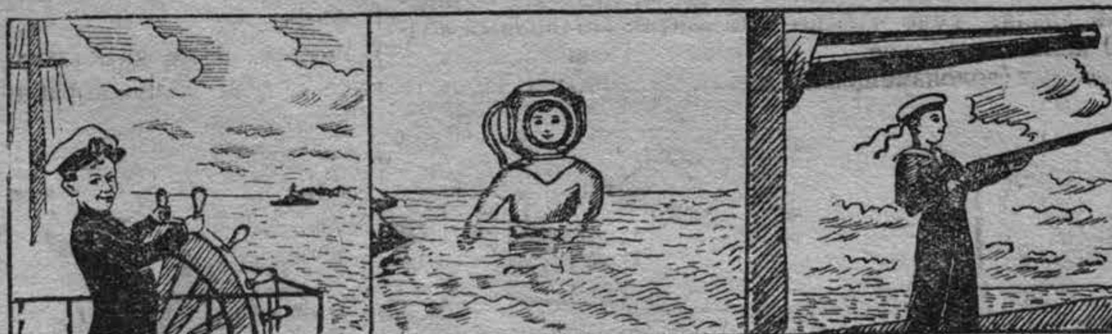
10 часланак „Динамо" стадионыш ужар площадкышкыже „Динамо", „Спартак", „Медик", „Лесосплав" физкультурный команда, осоавиахимовец, пионер-школьник-шамыч погыненыт.

Садыште волейбол дене модыт, купальныште кугу еҥ-шамыч дене пырля пионер ден школьник-шамыч йӱштылыт.

Митинг пытымек ГТО значоклан нормо сдатлымаш тӱҥале. Ик вере ийын каят, вес вере курждалыт, гранатым кышкат, кужыш, кӱкшышкыш тӧрштат.

Тиде кечынак „Медик" стадионышто республиканский йоча спартакиада почылтын. Районла гыч толшо лу дене пионер ден школьник - шамыч легкий атлетика дене ончыч верым налшаш верч соревноватленыт.

ЛИЙНЕНА КАПИТАН, ВОДОЛАЗ ДА МОРЯК

Лияш капитан—
Сай тиде моткоч.
Наигая чылам
Ту теҥызла гоч.

Лияш водолаз:
Пураш вӱд йымак,
Судна-влак нӧлташ—
Паша сай пешак.

А тиде шога
Почетный моряк.
Йоча-влак ойлат:
„Лийшаш ыле моряк".

67

Виян лийже Военно-Морской Флот

Советский Военно-Морской Флот

Советский Союзын морской границыже кугу. Тудо чылаже 48 тӱжем километр наре шуйнен. Мланде шарын северный, южный, восточный да западный вӱдлаштыже военный корабль-шамыч советский рубежым чот аралат.

Кокымшо империалистический войнам тӱҥалше капиталистический хищник-шамыч теҥызыштат орышо гай вооружатлалтыт.

Мемнан дене кугу морской флот строительство кая. Черный, Балтийский теҥызлаште да Тихий океаныште техникын пытартыш мутшо дене ыштыме первоклассный боевой корабль-шамыч стройыш шогалыт. Подводный лодка-шамыч дене ме ик ончыл верым налын шогена.

Отважный, лӱддымӧ, кеч могай опасность денат вашлияш ямде улшо русский моряк-шамыч шукертак палыме лийыныт. Гражданский война годым русский моряк-шамыч вӱдыштат, мланде ӱмбалнат тушман дене — белогвардеец да интервент-шамыч ваштареш беззаветно кредалыныт.

Матрос-партизан Железняков, Павлин Виноградов гай лӱддымӧ герой-шамычын лӱмыштым калык ок мондо. Нуно пытартыш вӱр чӱчалтышышт марте Советский властьым аралेныт.

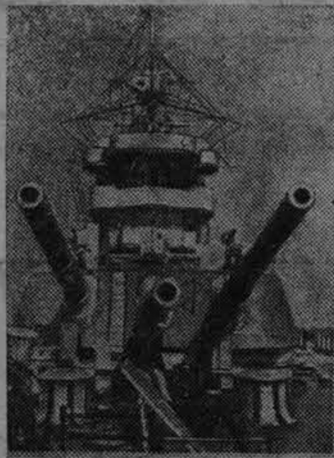
Куатле советский флот—линкор, крейсер, миноносец, авианосец, торпедный катер, подводный пуш-шамыч—ӱшанле кидыште улыт. Боевой корабль-шамычым советский калыклан, партийлан да правительстволан чот преданный улшо командир ден краснофлотец-шамыч виктарат.

Шукерте огыл Севастополь гыч Владивостокыш (9500 миль) ныл изирак корабль-шамычын походышт пытен. Нуно мемнан флотын пеш сай качестважым, тудын еҥыштын мужество да закалкыштым ончыктеныт.

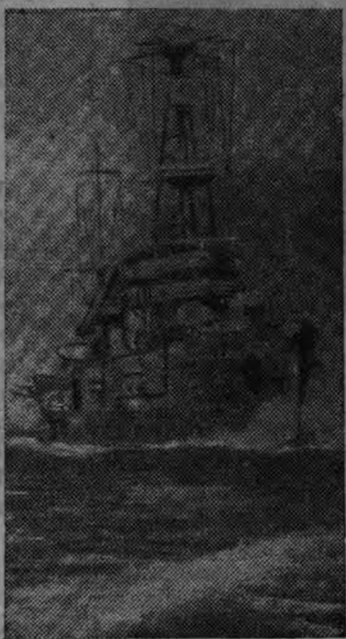
Кызыт чыла эл, мемнан уло калык социализм эллан йӧршӧ флотым ышташ тыршат.

Правительствын флотышто служитлыме срокым шуяш пунчалмекше тӱжем дене моряк-шамыч сверхсрочный службыш кодаш решитленыт. Советский молодежь флотысо службыш пураш тырша. Шке вийжым флотым вияндымашке пуаш шонышо патриот-шамыч коклаште шукыжо служитлен пытарыше краснофлотец-шамыч, юный пионер-шамыч улыт.

Но йоча-шамычлан кугу флотышко каяш эше эр. Нунын шкеныштын флот уло. Чынжым, крейсер олмеш нунын эҥерысе катер. Но туштат юный моряк-шамыч отважный, смелый, виян, чыла моштышо лияш кӱлешын чыла качествым нальн кертыт.

Крейсер походышто.

Пионерский флотилий

Ӱлнӧ вӱд ӱмбалне чайка-шамыч чоҥештыл коштыт. Сер гыч икте почеш весе шлюпко-шамыч ийын каят. Кумда вӱд ӱмбаке лектын, нуно парусым нӧлтат. Тиде Оборона Калык Комиссариатын подаритлыме „флагманын“ — „Комсомол“ лӱман учебный катерын вуйлатыме дене кандаш шлюпко гыч шогышо пионерский флотилий походыш кая.

Флотилий Московский теҥыз дек кая. Тиде теҥыз эн самырык моряк-шамыч дечат самырык. Большевик-шамычын вольяшт дене тудо 2 ий ожно Москва лишан шочо да кугу сооружениййын—Москва—Волга каналын ужашыже улеш.

Йоча-шамыч Московский теҥызыш лекташ теле мучко ямдылалтыныт. Нуно Московский пионер пӧртын морской лабораторийыштыже заниматленыт.

Пионер-шамыч Боря Степура ден Макс Шлосберг „Марат“ линкорын метр кутышан модельжым ыштеныт. Рулевой, моторист да сигнальщик-шамыч кружоклаште 900 йоча-шамыч „Юный моряк“ значоклан нормым сдатленыт.

Кеҥежлан, кунам суша гыч вӱдыш куснаш кӱлеш улмаш, детский флотын опытный „командирышт“ лийыныт. Руль деке Толя Корнев ден Боря Редько—кружокын эн сай рулевойышт шинчыныт. Вахтыш суда-шамычым вӱдымаште нелэ правила-шамычым пеш чаплын шинчыше Юра Вакье шогалын. Первый походыштак шке искусствыжым минутышто 90 знакым передаватлен кертше сигнальщик Ида Петухова ончыктыш.

Теҥыз ӱмбалне

Кечалтше пыл-шамыч теҥыз ӱмбалне эркын каят.

Волнам пӱчкын, линейный корабль ученийыш кая. Тудын почешыже миноносец-шамыч, а кок могыр гыч сторожевой корабль-шамыч каят.

Кӱкшӱ мачтыште флот дене командоватлышын флагше лойгалтеш.

... Линкор теҥыз ӱмбалне.

— Боевой тревогын звонокышт шоктат. Краснофлотец-шамыч тунамак шке верлашкышт куржыт. Люк-шамыч писын йӱкланат.

Икмыняр минут гыч боевой часть-шамычын командирышт кучедалаш ямде улмо нерген докладоватлат. Кажне командир да краснофлотец шке верыштыже.

Рейлаште тӱрлӧ тӱсан флаг-шамыч лойгыктат. Тиде сигнальщик-шамыч флот дене командоватлышын распоряженийжым вес корабльлашке передаватлат.

* * *

... Балтикын кумда просторыштыжо эскадра „морской бойым“ эртара.

— Витле кабельтовый тораште (183 метр ден тӧр улшо кужыт висыме морской мера) пурла борт могырышто—подводный лодка-шамычын перископышт,—сигнальщик Кораваев докладыватла.

— Подводный лодка ӱмбак огоньым почаш,—командный пункт гыч приказ пуалтеш.

— Шолаште горизонтышто ныл самолет-шамыч, курс корабль ӱмбак.

Линкорышто воздушный тревога. Зенитчик-шамыч „противникын“ самолет-шамычшым ураганный тул дене вашлийыт. Воздушный противникын атакыжым чактарыме.

Горизонтышто кенета шем точко-шамыч кояш тӱҥалыт. Вӱдеш изишак гына тӱкнен торпедный катер-шамыч викак линкор ӱмбак толыт.

Торпедный катер-шамычын атакышт. Линкор маневрироватла. Но кенета корабльын бортыштыжо перымаш шып шокта. Торпеда линкорыш логалын. Условный пробоина. Аварийный тревога. Команда писын да сайын пашам ышта. „Пробина“ тӧрлатыме.

Сигнальщик-шамыч передаватлат:

— Командующий приказыватла... кенета виян мардеж сигнальщик Семеновын флаган фалжым наҥгая. Флаг нок—рейыште путаялтеш. Тудым шӧраш кӱш кӱзымеке велэ лиеш.

— Кӧ флагым шӧра?— отделенийын командирже йодеш.

— Мланем разрешитлыза,— Семенов каласа.

Тудо пырыс семын писын кӱшкӧ кӱза.

Эше ик минут и флаг шӧрымӧ.

Но вот Семенов ӱлнӧ.

А рейлаште адакат тӱрлӧ тӱсан флаг-шамыч лупшкедылаллташ тӱҥальыч.

... Боевой тревогын отбойжо шокта.

Ужин ыштыме деч вара краснофлотец-шамыч кӱшыл палубышто канат. Краснофлотец-шамыч группа баян почеш „яблочком“ танцоватлат.

Теҥыз гыч юалге мардеж пуалеш.

Б. БЕРЕЗИН.

Орудий воктен.

ВОЕННО-МОРСКОЙ ВИЙ

Линкор... Крейсер... Миноносец...

Нине шомак-шамычым йоча-шамыч чыланат палат.

Советский йоча-шамыч Военно—Морской Флот дене пеш интересоватлат. Тыжечын ятырже самырык моряк-шамыч улыт. Нуно военно-морской пашам тунемыт, военно-морской вий да флотын еҥже-шамыч нерген книгам лудыт

А мо тугай военно-морской вий да нуно мо гыч состоитлат?

Военно-Морской вий—элысе вооружонный вийын составной ужашыже.

Военно-морской вийын тӱҥ задачыжлан теве мо шотлалтеш: теҥызыште господствоватлашлан противникын флотшо ваштареш кредалаш; шке элын границыже дек противникым пурташ ок кӱл; тушманын керылтмыже деч шке границым теҥызыштат, южыштат аралаш.

Военно-морской вий—флот, морской авиаций да береговой оборона гыч состоитла. Боевой корабль-шамыч тӱрлӧ класс улыт. Эн кугу да виянлан—линейный корабль (линкор)-шамыч шотлалтыт. Нунын 8 гыч 12 марте шолдыра калиберный орудийышт 35—40 километр торашке лӱят. Линкорышто 20—30 средний калибран да зенитный пушко-шамыч улыт. Линкор-шамычым противникын снарядше да торпедист логалме деч бронь арала. Тудо часыште 60 километрым кая.

Крейсерын (водоизмещеныже 5—10 тӱжем тонн) виян артиллерийже уло. Тудо часыште 80 километрым кая. Крейсерын назначенийже—разведка, дозор да охранная служба, шкенжын морской путей сообщенийжым аралаш, противникын крейсерышт ваштареш кучедалаш.

Миноносец-шамыч тӱрлӧ действийлан лукмо улыт. Нуно шке флотын главный вийыштым аралат, разведкым ыштат. Подводный лодка-шамыч ваштареш кредалыт. Миноносец часыште 80 километрым кая. Тудо торпед дене вооружатлалтеш. Тугак туштo 3—4 средний калибран пушко-шамыч лийыт. Водоизмещенийже (вӱд шыгдаралтмаш) 1.300 гыч 3.000 тонн марте.

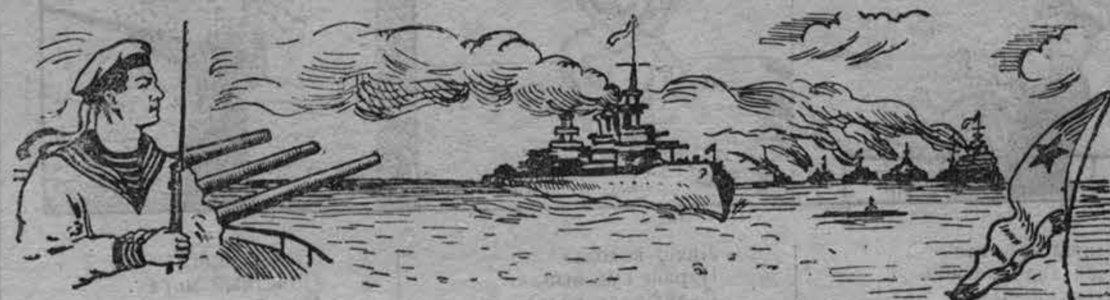
Противникын торпедный атакышт ваштареш кредалаш миноносец-шамыч деч посна торпедный катер-шамыч кучылталтыт. 2 торпед да пулемет-шамыч дене вооружатлалтше, тиде кугуак огыл корабль часыште 100 километрым кая.

Современный войнаште подводный лодка-шамычым кумдан кучылташ тӱҥалыт. Тудын тӱҥ орудийжылан—торпед (взрывчатый веществан снаряд) шотлалтеш. Водоизмещенийже 2.500 тонн деч кугу огыл.

Флотышто авианосец-шамыч кугу значенийым иметлат. Тиде классан корабльласе аэродромлаште 135 самолет-шамыч лийыт.

Флотын составыштыже моло корабль-шамычат (минный заградитель, тральщик, сторожевой корабль канонер лодка, пловучий база-шамыч) улыт. Нине корабль-шамыч боевой операций годым флотын тӱҥ вийыштлан полшышаш улыт.

Советский Военно-Морской Флот кажне ийын чот пеҥгыдемеш да эре виянеш. Кугу куатан линкор, миноносец, крейсер, авианосец-шамыч эре ешаралтыт.

МЫЙЫН ШАРНЫМАШЕМ

Мый ожнысо моряк улам. Мыланем чыла ужаш логалын: тропический Африкым, океан-шамычым, Китайым, Манчжурийым, морской бойымат ужаш логалын: мый Цусимский бойышто участвоватленам.

Тиде кучедалмаш 1905 ийын 14 майыште Россий ден Японий коклаште тӱҥалын. Мемнан флот 12 кораболь дене Японийын Цусима остров гыч нападатлаш тӱҥале. Формоза остров дене 19 японский военный судно-шамыч мемнам вашлийыч. Мемнан ӱмбак лӱйкалат. Мемнан „Ослябя“ судно тунамак вӱд йымак пурен кайыш. Тудын почеш „Бородино“, „Суворов“ броненосец-шамыч шаланышт.

15 майыште ме Владивостокыш лекна. Но корнышто адакат японец-шамыч авырышт. Шуко жертве лие, икмыняр судно-шамыч шаланышт. Мемнан флот Шанхайыш, американский портыш — Манильыш шылын пытыш. А „Изумруд“ крейсер Владивостокышкыла кайыш. Мый „Фел“ кораблыште ылым. Мемнан корабль пленыш логале. Моряк-шамычым Манчжурийысе Кумамото олашке колтышт.

Тыге Цусимский бойышто Россий сеҥалтын. Японий Россий деч Манчжурийым, пел Сахалиным шупшын налын.

Мемнан флотна тунам техника шотышто пеш начар ыле.

Мемнан „Орел“ броненосецыштат ик гана забастовко лие. Матрос-шамычлан кочкаш колшо ушкал шылым шолтеныт ыле. Ме ыжна коч, да бастоватлаш тӱҥална.

Ожно флотышто илаш йӧсӧ ыле. Тушто 7 ий служитлаш кӱлеш ыле. Кажне судношто поп лийын. Нуныпт еҥ-шамычым аҥыртараш гына тыршеныт.

К ы з ы т тыге огыл. Мемнан Военно-Морской Красный Флот кугу виян. Тудо сеҥаш лийдыме. Мемнан моряк-шамычна шкенынтын йӧратыме родинаштым аралаш мучашдыме преданный улыт. Тушман-шамыч мемнан элыш кержалтыт гын, доблестный Пашазе-Кресаньык Йошкар Армий ден пырля мемнан Военно-Морской Флот тушманым лаштырта.

Ожнысо моряк—Горлов П.И.

Йошкар-Ола район, Медведево ял совет, „Волгынчо“ колхозын колхозникше.

Всесоюзный ял озанлык выставкылан сай экспонатым ямдылена

Мемнан республика гыч участвоватлыше юннат-шамыч

● **Орлов Алеша.** Тудо ял озанлыклан пайда пуышо кайык-шамычым ончыктышо диаграммым ыштен.

● **Голикова Лида.** Мемнан республикысе условийыште „Буденовка“ сортан помидорым да арбузым выращиватла.

● **Голшникова Лида.** Посленыш перцым трансплантацийым ышта, адак уссурийский сливым семена дене тӱланда.

● **Стародубцев Володя ден Дружинин Герман.** Нуно Марийский АССР-ын чодраштыже илыше животный ден кайык-шамычым ончыктышо альбомым ямдылат.

Володя ден Павлик

Г. ЯДЕК

(Мучаш Тӱҥалтышыже 33-шо номерыште).

Шпион граница деч ятыр кӧргыш пурен, тыгыде кожлан чашкерыш шуо да, лап лийын шинче. Володя пычкемыш шыгырла гыч пырысла чоян чак миен шинче, вошлырым кидше дене изиш торалтен шекланен онча. Шпион деч лу метрыште велэ гынат, тудо огеш лӱд. Шонымашыже икте гына—шпионым содор кучыкташ.

Шпион помыш кӱсен гычше ала-могай кагазым лукто да ончылташ тӱҥале. Володя пырт гына ончыш гынат, картым ончымыжым палыш, эше утларак шыдыже тарваныш, шпионын логарышкыже миен кержалташ ямде...

Туддеч тораштак огыл чашкер йымалне мераҥ шинчен. Тудо туртын, шылын кодаш шонен шып шинчен, шӱмжӧ пырткен. Но кунам шпион кагазшым „кыж-гож“ пышташ тӱҥале, мераҥ чытен кертде кожла йымач „йошт“ тӧрштен лектын кудал колтыш. Шпион лӱдын „дыбе-дӱбӧ“ кынел шогале. Вер гычше тарваныде йырым-йыр ончыштеш. Володя тудым шеклана. Володям шпион ужо, Володят ваштарешыже кынел шогале, ныл шинча ваш лийыч.

Володян ушышкыжо шпионым кузе кучышаш нерген шонымаш пура. Мом ышташ? Павликат уке. Застава гычат толмо йӱк ок шокто. Ваш пижаш изи, вийже ок шуто, пеленжат нимогай ӱзгарат уке...

Шпион нымомат ышташ ӧрын. Лӱяш, перен пышташ гын, йӱк-йӱан деч моло нимоат ок лий. Пасу шинчан, чодра пылшан. Нигуш пурен каяш ӧрын. Иктым гына ышташыже кодын: мӧҥгеш граница дек куржаш.

Тудо куржаш тӱҥале.

— Мо лиеш-лиеш! Но тиде шпионым садак кучыктыде ом код,—шоналтыш Володя да шпион почеш куржаш тӱҥале. Володя

С. Гавриловын сӱретше.

куржаш тале, физкультура дене зaниматла. Кодшо тылзын гына тудо БГТО значоклан нормым сдатлен.

Володя шпион почешак куржеш. Тудлан куржаш сайрак: тудо изи, уала йымач „йышт-юшт“ велэ тӧрштен лектеда. А шпионын шӱргыжым уа кырэ, вургемже пушеҥгеш пижедылаш тӧча.

Ик чарарак верыш лектын шушаш годым Володя умбалнырак „кычыр-кочыр“ шоктымым кольо. „Тиде Павликмыт“, — шоналтыш тудо. Ынде шпионым тыште изишак мутайыктащ кӱлеш. Володя шпионым тоя дене перен шуаш решитлыш. Курж каймаштак кӱчыкырак тоям муо. Шеҥгечын шпион йолыш шуаш гына ямдылалтын ыле, шпион шеҥгак ончал колтыш, да ала могай пундышеш пернен шунгалт пурен кайыш.

Вот иктаж шӱдӧ метр нарыште красноармеец-пограничник-шамыч койыч. Шпион кынел ыныж кай манын, Володя тудым кушкыж шинче. Ш п и о н Володям руалтен пыштыш, пикташ гына тӱҥалын ыле, пограничный пий кудал толын шпион ӱмбак кержалте, шпион кидшым кӱш нӧлтал колтыш.

Пий почешак командир да шеҥгечынрак кок пограничник да Павлик куржын тольыч.

Командир кычкырале:

— Руки вверх! Встать!

Кок пограничник-шамыч шпионын кӱсенынтыже кычалаш тӱҥальыч. Тушечын наганым, компасым, картым, молымат луктедышт. Командир тиде жапыште Володялан искусственный дыханийым ыштыш. Володян ушыжо пурыш. Изиш лиймек эркын кынеле. Тудо куаныш: вет шпион кучымо.

Павлик ден Володя ваш ончен шыргыжал шогат:

— Вот так нуж!

Командир пионер-шамыч дек мийышат, каласыш:

— Молодец улыда, те, йоча-шамыч! Настоящий пионер улыда! Социалистический родиным аралаш эре ямде лийза!

— Эре ямде улына!—кок пионер-шамыч салютым пуэн кычкыральыч.

Шпионын йолашыжым куш кедше „Малька“ пий шпион ӱмбак ончен, мыскылен воштылшыла койын кая.

Шеҥгечын кок пограничник-шамыч ошкылыт, ончылно кок пионер ден командир каят.

Чашкерлаште коклан кайык мурымаш шергылтеш.

▪—▪

Знаменитый авиаконструктор

Кремльын капкаж гыч военный инженерын парадный формыжым чийше изирак капан, каҥгатарак рвезе еҥ лекте. Тудын оҥгыштыжо Ленин орден ден Красная Звезда орден.

Эрлашыжым тиде рвезе еҥын портретше газетлашке тыгай надпись дене лектын: Теҥгече Кремльыште СССР Верховный Совет Президиумын Председательже М. И. Калинин йолташ „Эллан самолетын ятыр кӱкшӱ качестван конструкцийым пушо авиаконструктор А. С. Яковлев йолташлан Ленин орденым пуэн“.

Москвасе Тушинский аэродромышто кӧлан авиационный пайремым ужаш логалын гын, тудо изи, тӱрлӧ да ола почан чапле самолет-шамычым ончыде кертын огыл. Нине кайык-шамычын пеш шыман да писын каймыштым ончен, зритель-шамыч пеҥгыдын эреак ойлат:

—Тиде Яковлевын „модышышт“.

Ончымаште Яковлев 26—28 ияш гайрак. Чынжымак тудо эше пеш рвезе. Тудо тӱрлӧ самолетым чылаже 22 конструкцийым: спортивный авиацийлан чоҥештыме машинам, тунемаш да тренироватлалташ, ял озанлыклан йӧршым, районла коклаште кыл кучашлан ыштен. Тудын самолетышт лӱмын сай уходым огыт йод, кава йымалнат „мален“ кертыт. Тудын сомолетышт кенета чоҥештен каяшат, кеч могай площадка гычат кынел каяш келштарыме улыт.

А. С. Яковлев.

Тале конструкторын искусство ден чапше Яковлев дек вашке да случайно толын огытыл.

...Шура Яковлев школышто кӱлын тунемын. Тудым чыла предметат интересоватлен. Но тудын техника велыш склонностьшо утларак улмаш. Адакшым каваште чоҥештен кайше самолет-шамычат тудым чот интересовтленыт да занятий деч ӧреныт.

Шура шонаш тӱҥалын. Ик гана шкенжын йолташыже-шамычым ӧрдышкырак ӱжын наҥгаенат, эркынрак тыге кутырен:

—Йоча-шамыч, айста инженер лийына?

—Айста! А мом ышташ тӱҥалына?

—Тунемаш тӱҥалына!

—Ну, вот эше,— ӧпкӧленрак йолташышт ойлат,—ме тидым тугакшат ыштена.

Но Шура шинчам кумалтыш да кутырышын пылшышкыже ала-мом йышт ойла. Икмыняр жап гыч школышто авиамодельный кружок ышталтеш. Тиде—авиамоделист-шамычын СССР-ыште первый кружок. Йоча-шамыч конструктор - шамычым муын, ала-мом клеитлаш, пӱчкедаш тӱҥалыныт.

Изиш жап эртымек, чыла школьный администрацийым, родитель да тунемше-шамычым торжествошко ӱжыныт. Шура Яковлев ден тудын йолташышт шке ыштыме модельыштым южышко колтеныт. Впечатлений пеш кугу лийын.

Шуран кружокшо эре сай да сай модельым ыштен. Икмыняр жап гыч Шура: „Мый планерым ыштенам“ манын каласен. Тунам тунемме ий пытен. Шура Военно-воздушный академийышке тунемаш пурынеже улмаш.Но изи ийготан лан лийын пуртен огытыл. Шура академийын мастерскойышкыжо ученик-пашазылан пура. Кум ий пашам ыштыме жапыште тудо шукылан тунемеш. Варажым шкеак самолетын проектшымат чертитлаш тӱҥалын. Вашке Яковлевым Академийыш экзамен деч посна пуртат.

... Яковлевын первый самолетшо моло самолет семынак ик мыняр ӱшаныдымашым конден.

—Машина Москва воктенсе Серпухов мартеат чоҥештен ок шу!—манын южышт ойленыт. Яковлевын первый самолетшо Севастопольыш шумеш, адак мӧҥгеш Москваш чоҥештен да кугу международный рекордым установитлен.

Тиддеч вара Яковлев эше 21 самолетым конструироватлен.

Рвезе энтузиаст Яковлевлан пашаштыже советский калык, партий да лично Сталин йолташ олшат.

И. Родин.

Чыла нерген кӱчыкын

Олимпиада

Олимпиада—древний Грецийысе спортивный модыш гыч лектын. Модмаш Олимпий лап верыште эрта улмаш. Тыжечынак олимпиада мут лектын. Тыгай олимпиада тунам ныл ийлан 1 гана эрталтын.

Чехо-Словакийыште улшо германский войскалаште пудранымаш

Чехо-Словакийыште улшо германский военный частьлаште тарваныше пудранымаш нерген французский газета-шамыч „увертарат. Пильзаныште германский полкышто бунт лийын. Тиде полклан польский границыш каяш приказ пумо улмаш, туге гынат, солдат-шамыч олам коден каяш отказеныт. Тунам Прага гыч усмиренийлан штурмовик-шамычым колденыт. Икмыняр солдат-шамычым верешак лӱен пуштмо.

Тыгай случаяк Млада Болеслав чешский олаште лийын.

Газета-шамыч ончыктат: германский солдат-шамычын чехо-словацкий населений дене столкновений лиймаш действительностьлан германский солдат-шамычыным шинчаштым почеш. Сандене германский власть-шамыч кажне кок тылзе коклан Чехо-Словакийыште улшо германский военный часть-шамычым Германия гыч мийше у часть-шамыч дене вашталташ решитленыт.

Китайский армийын младший командирже.

Юный футболист-шамычын вашлиймышт

20 июльышто Йошкар-Оласе „Медик" стадионышто кок юный футбольный команда-шамычын— „Азот" (Казань) да „Спартак" (Йошкар-Ола)—йолташла модын вашлиймышт лие.

Судья Куликовын свисток йӱкшӧ почеш самырык казанец-шамыч полешке лектыт. Нунын почеш йошкар майкан йошкаролинец-шамыч куржыт.

Ваш саламлымаш, свисток.., Модыш тӱҥалын. Йошкар майкан-шамыч нападатлат. Но уна шамыч мячым шупшын налын атакыш каят. Уна-шамыч деч адакат утла, атака ынде казанец-шамычын капкашкышт. Тыге 17 минут ик командыжат счетым почын ок керт. Лачак 18-ше минутышто уна-шамыч первый голым колтат. Модыш эшеат талышна. Йошкаролинец-шамычын защитылан паша шуко логалеш. Лу минут гыч уна - шамычын нападенийыштын шола край мячым налеш да капкаш чумалеш. Вратарьын мячым кучышыжла мяч кидеш тӱкнен вуй коч вик капкашке кая. Счет уна-шамычын пользыштлан 2:0. Тыгак первый тайм пыта. Кокымшо таймыште йошкаролинец-шамыч кокымшо минутыштак ик голым пуртат. Иктаж лу минут гыч Коля Малышев вес мячым пурта. Тидын почеш казанец-шамыч пеш чапле комбинацийым ыштен, вуй дене капкашке мячым пуртат. Счет 3:2. Эн пытартыш мячым Коля Малышев казанец-шамычын капкашкышт колта. Тыге нунын вашлиймашышт 3:3 счет дене пытыш. **Йыв. Федотов.**

Шыже испытанийлан сайын ямдылалтман

20 август гыч шошо испытанийыште икте але ик мыняр предмет дене начар оценкым налше-шымычлан повторный испытаний тӱҥалеш. Шыже испытаний нине йоча-шамычын вес классыш вончен кертмыштым але кокымшо ийлан кодшашыштым решатла.

Шыже испытанийлан кызытак ямдылалташ тӱҥалман.

Алеша изам ямдылалташ чот полша

Мый Медведево НСШ-ын 6-шо классыштыже тунемынам. Шошо испытанийлан сайын ямдылалтын омыл ыле. Адакшым теле гоч русский художественный литератур-шамычымат пеш шагал лудынам. Садланак русский язык предметым начар отметка дене сдатленам да шыже испытанийлан кодышт. Тиддеч вара шкемын уло титакемым палышым.

Але марте ятыр правил-шамычым тунемынам. Мылам ямдылалташ изам кугун полша. Тений тудо средний школым тунемын пытарен. Кызыт кажне кечын 1—2 час повторитлем. Изам вопросым пуэда, мый отвечаем. Вашмутым титак пуэм гын, изам тӧрлата. Тыге заниматлыме дене шуко шинчымашым нальым.

Шыже испытанийыште русский язык предметым сай отметка дене сдатлем да 7-ше классыш вончемак манын ӱшанем.

Архипова Зоя.

Йоча футбольный команда сеҥен

7 июльышто „У корно" колхозын (Н. Кугенер ял совет) йоча футбольный командыже „У шурно" колхозысо молодежный командыже дене футболла модыныт. Модмаш пеш интерес ный ыле.

„У корно" колхозысо йоча футбольный команда „У шурно" колхозын футбольный командыжым 2:1 счет дене сеҥен.

Мамаев Николай.

„У корно" колхоз, Шернур район.

Шукерте огыл Шернурышто йоча-шамыч художественный самодеятельность олимпиада эртен. Снимкыште: Купсола НСШ гыч участвоватлыше-шамыч.

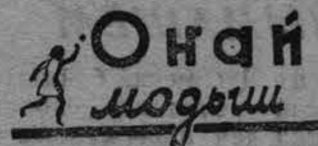
Йоча спартакиада

Йошкар-Олаште 18 ден 19 июльышто республиканский йоча спартакиада эртен.

Тений йоча спартакиада кодшо ийысе дечын интересно эртен да ятыр у сай результат-шамычым ончыктен. Теве Г. Никулин (Йошкар-Ола) ядром 13 метрат 08 сантиметр тораш тӱкен да куржкен толын 5 метрат 60 сантиметрым тӧрштен. Гранат кышкымаште Киткаев (Шернур район) первый верым налын. Тудо 45 метрат 40 сантиметр тораш шуэн. Митюк (Кырык-Марий) 1 метрат 55 сантиметр кӱкшытыш тӧрштен. Хлебников (Йошкар-Ола) 100 метрым 1 минутат 22,2 секундыым ийын каен. Архипов (Йошкар-Ола) 500 метрым 1 минутат 34,3 секунд куржын, 1000 метр тораш куржмаште Беляев (Кырык-Марий район) 3 минутат 14,9 секундым куржын. **Тиманов.**

Йоча спартакиадыште первый ден кокымшо верым налше-шамыч. Шола гыч: Архипова Клава—200 метр коклаш куржмаште первый верым налын, Брылякова Вера—50 метр коклаште иймаште первый верым налын, Халтурин Коля—100 метр коклаш иймаште первый верым налын. Бахтин Рея—100 метр коклаш иймаште кокымшо верым налын. **Фото С. Чуршуковын.**

Чурбан

Площадкыште ик метр диаметран кругым чертитлат. Модшо-шамыч кидым ваш-ваш кучен круг йыр танцоватлат. Танцоватлыме годым кажне модшо воктенсе еҥым ончык шупшылаш тырша. Тыге ыштымек шуп-

шылмо еҥын йолжо кругыш логалеш гын, тудо модмаш гыч лукталтеш. Тыге модшо-шамыч эре шагалемын толыт.

Кругышто вич еҥ кодмеш модмаш ок пыте. Кругышто кодшо вич еҥ-шамыч сеҥышылан шотлалтыт.

Тиде модышымак изиш весемдашат лиеш. Круг покшек пукомылям але чурбаным (тур) шогалтат. Йоча-шамыч круг йыр тыгай мурым мурен пӧртыт:

Чурбан шинча покшелне,
Ок мешае мыланна.
Кӧ чурбаным йӧрыкта
Хоровод*) гыч ту(до) лектеш.

Кӧ чурбаным йолжо дене логалеш але йӧрыкта гын, тудо модмаш гыч лектеш. Кругышто кум еҥ кодмеш модыт. Нине кум еҥ-шамыч сеҥышылан шотлалтыт.

Хоровод*)—йыр коштын мурымаш.

У книга-шамыч

● **„Пиалан илыш".** Маргосиздат, 1939 ий. Тиражше 3.000 экземпляр. Акше 3 теҥгеат 50 ыр.

Альманахеш Джамбулын почеламутшо да Т. Шевченкон биографийже дене почеламутшо-шамыч, марийский самырык писатель ден поэт-шамычын произведенийыштым пуртымо. Н. С. Лекайнын „Кӱртньӧ вий" романыштыже империалистический ден гражданский война годсо жапым ончыкта. Казаков Миклайын, В Элмарын, В. Рожкинын да молынат почеламутышт, Сергей Николаевын, Шырчык Костин рассказышт печетлалтыныт.

● Посна книга дене Т. Шевченкон почеламут-шамыч сборник печетлалтын лектеш. В. Рожкинын, Макс Майнын, Осмин Йыванын почеламут сборник-шамыч да Георгий Ефрушын „Энгыремыш вод", Н. Ивановын „Родина верч" Маргосиздат печетлен луктеш. Кызыт Анатолий Бик, И. Стрельников, В. Элмар почеламут сборник-шамычым, Георгий Ефруш „Тушманын кышаже", Н. Иванов „Ӱчӧ", К. Скворцов „Клевета" пьеса-шамычым печатыш ямдылат.

Снимкыште: Батуми олаште Ленин урем.

Ӱй кораблым крушений деч арала

Теҥызыште буря лийме годым пароходлан шучката. Тыгай годым ӱй бурым лыпландараш полша. Вӱдыштӧ ӱй вычкыж пленко гай лийын шарла да мардежлан гребним нӧлталаш эркым ок пу. Ик чайный совыла ӱй 15,000 квадратный метр кумдыкеш шарла.

Ожно корабль-шамыч изирак да начар качестван лийыныт. Садланак мореплаватель-шамыч ончычат тиде средства дене пользоватленыт.

Адак ӱеш пропитатлыме паклым кандыраш кылтымек вӱдыш колтат. Тыге ыштымек шторм чарна. Тыгай годым лодка дене кошташат лиеш.

Ребус-тушто

Йоча-шамыч! Эн первояк ребусым палыза, варажым туштым.

Тушто

Вӱдеш шочын, вӱд деч лӱдеш.
ОЧЕЕВ НИКОЛАЙ.
Марий-Турек район,
Олор НСШ.

Врид. отв. редактора—
П. А. КЛЮКИН.

Уполн. Марглавлита № А—622. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.